

Kulturdepartementet
Postmottak@kud.dep.no

Innspill til kunstnermeldingen fra Norsk Oversetterforening

Norsk Oversetterforening, som organiserer skjønnlitterære oversettere i Norge, takker for invitasjonen til å komme med innspill til kunstnermeldingen.

Er kunst næring?

Kunstnere har som mål å kunne leve av det de skaper, enten de er næringsdrivende eller frilansere. Men *formålet* med virksomheten er likevel sjelden å tjene penger, næringsperspektivet er underordnet det kunstneriske perspektivet og de kunstneriske målene. Regjeringen har en styrking av kulturell og kreativ næring som uttalt målsetting. Da er det viktig at eventuelle tiltak for å bedre næringspotensialet også treffer den enkelte kunstner og ikke bare blir virkemidler som tilflytter det neste leddet i den kulturelle næringskjeden – de som produserer eller videreformidler det kunstneren skaper.

Med visse unntak lever den enkelte kunstner av sitt eget arbeid. Ytelsen er fysisk begrenset av kunstnerens arbeidskapasitet – en oversetter kan for eksempel ikke «outsource» en oversettelse og samtidig stå som dens opphaver. Mulighetene for entreprenørskap og produktivitetsøkning er med andre ord begrenset. Å behandle kunstneren på linje med enhver annen næringsdrivende er ingen god politikk.

Retten til kollektive avtaler

Forutsetningen for en sunn oversetterøkonomi er et fungerende bokmarked og et lesende folk, noe som igjen forutsetter kulturpolitisk forståelse for at litteraturen i et lite språk-samfunn som Norge ikke kan overleve uten offentlig støtte, og forutsigbare og rettferdige rammevilkår. Bokavtalen, fastprisen og normalavtalene mellom forleggerforeningen og skribentorganisasjonene, er bærebjelkene i forfatter-/oversetterøkonomien.

Normalavtalene regulerer i tillegg til honorar- og royaltysatser også vilkårene for rettighetsoverdragelse. Uten disse avtalene ville maktforholdet mellom utgiver og oversettere/forfattere bli helt skjevt. Disse avtalene er dermed den viktigste forutsetningen for en sunn forfatter- og oversetterøkonomi. Per i dag er hele avtaleverket basert på et unntak fra konkurranselovens §10. Etter vår oppfatning bør kunstnerne gis lovfestet rett til kollektive forhandlinger, slik det nå legges opp til bl.a. i EU-direktivet om det digitale indre marked. Europarådet har også anerkjent kollektiv forhandlingsrett for “self employed” og oppfordrer EU til å følge opp, jfr.

<https://www.etuc.org/en/pressrelease/council-europe-recognises-bargaining-rights-self-employed-now-eu-should-follow>

Statlige og kommunale oppdragsgivere

Kunstnerne er en ofte betydelig svakere part enn oppdragsgiverne i forhandlinger. Å forebygge utnyttelse av dette maktmisforholdet må være et viktig mål. Når oppdragsgiverne er offentlige myndigheter eller institusjoner, forventer vi at de er seg sitt samfunnsansvar bevisst og går foran som et godt eksempel ved å opptre redelig og sørge for forutsigbarhet og gode avtaler for kunstnerne. Kunstnere som utfører oppdrag for fellesskapet i regi av Den kulturelle skolesekken, burde få et nasjonalt rammeverk med retningslinjer for honorar og tilrettelegging.

Statlige støtteordninger som stimulerer til nyskaping og formidling av kunst må styrkes

Innkjøpsordningen for oversatt litteratur

Innkjøpsordningene er en støtte til forlag, bibliotek og opphavere (forfattere/oversettere).

Innkjøpsordningen for oversatt litteratur er en av de mindre (ca. 14,6 mill. i 2018).

Ordningen er selektiv, omfatter nå vel hundre titler i året, og spiller en viktig rolle for å stimulere utgivelsen av smal oversatt litteratur, ved at den gjennom sitt innkjøp av 500 eksemplarer reduserer forlagets økonomiske risiko. For oversetteren betyr dette flere oppdrag og såkalt oversetterbonus (27 % av opprinnelig honorar) fra Kulturrådet. Den type oversettelser som kjøpes inn av Kulturrådet, er gjerne særlig arbeidskrevende, og bonusen kompenserer bare delvis for merarbeidet. Likevel utgjør den et betydelig tilskudd til oversetterøkonomien. Vi ønsker en styrking av innkjøpsordningen, og en økning av oversetterbonusen.

Stipender

Statens kunstnerstipend er et viktig virkemiddel for å stimulere til nyskaping, det utgjør totalt sett kun et marginalt bidrag til oversetternes inntekt, men er av uvurderlig betydning for stipendmottakerne. Arbeidsstipendene er særlig viktige for arbeidskrevende oversettelser, som kan være fra språk og litteratur som ligger fjernt i geografi eller tid, eller av språklig nyskapende litteratur. Stipendene gir mulighet til å utvikle seg kunstnerisk og faglig, og bidrar samtidig til å opprettholde mangfoldet i litteraturen. Stipendpotten til oversetterne har lenge stått stille. Vår kunstnergruppe disponerer seks arbeidsstipendhjemler og en pott på kr 381 000 til diversestipend. Dette er altfor lite.

Stipendtildeling og fagfelle vurdering

Stipendtildelingen er, slik den fungerer i dag, basert på fagfelle vurdering i kunstnerorganisasjonene, velfungerende, demokratisk og billig. En årsmøtevalgt, sakkyndig komité på åtte medlemmer med bred språk- og sjangerkompetanse fordeler både oversetterforeningens vederlagsstipender og innstiller til statens stipender. Vi kan vanskelig se at dette kan gjøres bedre, med høyere grad av sakkyndighet, mer effektivt eller billigere. Vi frykter at en sentralisert stipendtildeling vil medføre mer byråkrati og dessuten gjøre det vanskeligere for marginale kunstnergrupper som oversetterne å få gjennomslag.

Frilansernes stilling må styrkes

Litterære oversettere er oppdragstakere med forlag og kulturinstitusjoner som teatre, operaen og NRK som oppdragsgivere. Våre honorarer er ikke basert på opplagstall eller billettinntekter, og oversetterne er derfor frilansere i skatteetatens forstand: ikke-ansatte lønnstakere. I denne forbindelse har vi flere ting vi vil peke på.

Det må bli enklere å innrapportere lønn

Det er en generell tendens, ikke bare i kulturlivet, til å tvinge oppdragstakere over i næringsvirksomhet. Det er ikke bare billigere for oppdragsgiver, det er også mye enklere å betale en faktura enn å utbetale – og ikke minst, innrapportere – lønn. Registrering og arbeidsgiveravgift er overkommelig, problemet er at selv det minste foretak deretter må innrapportere lønnsutbetaling *hver måned* hele året gjennom, uavhengig av om det utbetales lønn eller ikke. En forenkling av byråkratiet for innrapportering av lønn for mindre foretak (enkelpersonforetak eller lignende) ville kunne bidra til å sikre at flere får utbetalt sitt honorar som lønn og derved blir sikret bedre trygderettigheter.

Diskrimineringen av frilansere som også har næringsinntekt, må ta slutt

Frilansere mottar sitt honorar som lønn, og det påløper arbeidsgiveravgift. Frilansere har derfor bedre sykepengedekning enn selvstendig næringsdrivende (100 % fra 17. dag) og har rett på dagpenger ved arbeidsledighet. Mange har imidlertid også andre oppdrag som gjerne utbetales som næringsinntekt. Det er i liten grad oppdragstaker som selv bestemmer dette, men oppdragsgiver eller oppdragets art. Forfatteroppdrag er for eksempel alltid næringsinntekt, det samme gjelder oppdrag for Norsk forfattersentrum.

Problemet oppstår når man har begge typer inntekt. Inntil 1. januar i år mistet man opptjente trykterettigheter om man hadde næringsinntekt i tillegg til frilansinntekten. I den siste endringen i folketrygdloven er dette ryddet opp i. Men: *I stedet er frilansere som også har næringsinntekt, fratatt muligheten til å tegne tilleggsforsikring for bedre sykepengedekning.* Om man har bare noen få tusen i næringsinntekt, mister man muligheten til å tegne tilleggsforsikring som gir sykepenger de første 16 dagene. Denne diskrimineringen av frilansere som også har næringsinntekt må ta slutt: Det må åpnes for at frilansere som også har næringsinntekt kan tegne tilleggsforsikring for de første 16 dagene.

Vederlagsordningene må trygges og utvides

I Norge er det et grunntrekk ved vederlagssystemet at midlene fordeles kollektivt, altså til rettighetshaverorganisasjoner, for deretter å videreformidles til kunstnergruppen i form av stipender og annen støtte. *Vederlagene er noe helt annet enn statlige stipender, de er – om enn indirekte – betaling for kunstnerens arbeid.* Bibliotekvederlaget er, sammen med innkjøpsordningene, vårt viktigste litteraturpolitiske virkemiddel. Ordningen utgjør et vesentlig tilskudd til både forfattere og oversetteres økonomi, og den kollektive fordelingen av midlene sørger for at de kommer alle til gode.

Privatkopieringsvederlaget

Privatkopieringsvederlaget er et individuelt fordelt vederlag som skal kompensere for den lovlig privat kopiering av åndsverk. Regjeringen og Stortinget har bestemt at privatkopieringsvederlaget skal utvides til også å omfatte litterære og visuelle verk. Når nye grupper nå innlemmes i ordningen, mener vi at bevilgningen til må økes tilsvarende.

Kunstnerne må få tjenstepensjon

Ifølge Kunstnerundersøkelsen 2013 har nærmere halvparten av kunstnerne ingen pensjonsordning. Denne gruppen har i stor grad basert seg på Folketrygdens minstepensjon som eneste pensjonsordning. Med omleggingen av folketrygden, er det påkrevd å sikre også denne gruppen tjenstepensjon. De foreslåtte endringene i innskuddspensjonsloven som gir egen pensjonskonto gjør dette mulig. Pensjon fra føreste krone vil være et skritt på veien; neste skritt er tjenstepensjonsavgift på oppdrag (frilans-/næring), på statens stipender osv. Dette må utredes.

Med vennlig hilsen
Norsk Oversetterforening

Ika Kaminka
foreningsleder